

PETRŐCZI ÉVA

Rendhagyó párbeszéd az anyaságról

KÉRDEZ: JANÁKY MARIANNA

I. „A terhes nő a nagyság, az erő, a szépség jelképe. A szűz a megsemmisülés, az anya az élet örökkévalósága.” (Émile Zola) Te hogy gondoltod, hogy fogalmaznád meg?

Milyennek látom az anyaságot? Én Zolánál mindenképpen szelídebben, szerényebben és mértéktartóbban fogalmazok, immáron tíz utód (négy gyermek, hat unoka) „ősanyjaként”. A szűz sem szükségszerűen a „megsemmisülés” jelképe az én szememben. Gondoljunk csak Brecht hősnőjére, az anyaszívű Gruséra, aki fizikailag *virgo intacta volt ugyan*, de mégis csupa erő és jóság, egy kis hercegi gyermek megmentője! És, ha már drámát említettem, Lorca Bernarda Albá-ja testben *magna mater*, de erejével fojtogatja szülőtteit. Ami a terhességet illeti: most 43 éves elsőszülött lányomat nem sokkal anyai nagymamám halála után kezdtem várni. Akkor is, azután is, a következő három gyerekem születésekor is, úgy éreztem: minden gyermekvárással, minden szüléssel „visszaadhatom” egy kicsit a világnak Mindazokat, akiket már elveszítettem. Vagy nekik az ő elveszített világukat.

POST MORTEM

A hűtőgépek morájába,
a halott hús fagyába
belevész utolsó álmod:
fehér napernyőd
lepkecsattogása.
Rebben a magzat
a méh melegében:
készítem
immár felnevelőmet,
oszlást dajkáló
testben is lepkét
lebbentő álmú
holt nagyanyámat
föltámadásra.

Saját sorsomtól egy kicsit elvonatkoztat egy másik teresség-versem, amelyet Jan Vermeer van Delft „Gyöngymérő asszony” című híres képét nézve fogalmaztam meg. Ezt a képet először reprodukción kaptam meg, irodalmi anyámtól, Karig Sára műfordítótól, s azután jó tizenöt évvel később, Washingtonban, alig tudtam elszakadni a kép eredetijétől, amelyből valóban az „élet örökkévalósága” sugárzik. És olyan, nagyon nagy nyugalom, amilyenben soha nem lehetett részem:

ÖNARCKÉP JAN VERMEER MODORÁBAN

Mérlegemen nem gyöngyöt, aranyat
merek: szavak
súlyosulnak kezemben:
„Nő az írógépnél” –

bájos enteriőr –
melléknevekhez bújok
tomboló igék elől,
s borzolt hajam alatt

vászanfőkötős békét
áhít az agy: egyetlen,
meg nem írható nyugalmú
pillanatot,

amelyben egy lennék
közületek,
várakozáshoz értő
vermeeri asszonyok.

2. „Az anyai ösztön istenien állati.” (Victor Hugo) Neked mi erről a véleményed?

Az anyai ösztön „istenien állati” is egy kicsit másként látom. Nagyjából úgy, ahogyan alábbi két versemben megfogalmaztam, legkisebb gyermekem, egyetlen fiam születése után, majd történetesen az ő fogzásának időszakában. Mindkét vers egyszerűbben, zsigeribben és természetesebben kezeli az anyaság kérdését, mint az anyai ösztönt istenítő-állatiasító Hugo. Persze, nekem, nekünk, anyáknak ez könnyebben megy – hiszen átértük!

NEGYEDSZER

Negyedszer. Fehér vászon
spanyolcsizma,
vaskengyel.
„Mikor jöjök a gyerekért?” –
Gumikötényes angyalok
fején a vágta közeli végét
zöld sapka hirdeti.

Negyedszer.
nedves gézszorompó
állja útját a jajgatásnak –
a Csuklószalagrend
új jelöltjét várják
emberek, tárgyak.

És várom én,
hogyan megváltson, legalább amíg
étele-itala lesznek;
pár hónap,
s lassan ő is
eloldozza tőlem magát
rend és törvény szerint.
Negyedszer.

A „fogzási versben” pedig azért inspirált éppen Szenci Molnár Albert naplója, mert ifjú éveimben vérig sértett és bosszantott, hogy környezetemben olyan sok férfi tartotta (NEM a férjem, ő már ifjú tudósként is a pelenkázás világbajnoka volt!) a csecsemők életében való részvételt szigorúan női magánügynek, amely az erősebbik??? férfiu nem képviselőiben csak unalmat kelt... Ugyanakkor, egy Szenci Molnár kaliberű ember nem restellte kisfia fogzását beírni a naplójába, komoly teológus-literátorként.

A 151. ZSOLTÁR

*„1613. november 1. Ez nap látta házám népe fiamnak, Jánoskának két alsó fogait.
November 21. Fiamnak két felső fogai nőni kezdtének...
1614. március 10...láttatott fiamnak ötödik foga jobb felől... Április 3. ...Elváltatott
fiunk.”*

Részletek Szenci Molnár Albert Naplójából

Zsoltár ez is,
ez a szüksézáví
tejfog-leltár:
a százötvenegyedik.

Tudjuk mi mind,
megváltó kanálkoccanásra
lesők, hogy nincs
ezidőtájt a teremtésben

Nagyobb örömünk, mint ama
végre! – „láttatott”,
s hogy szóra méltó
minden gond,
ha emberi.

Csak így tudhatunk
a halálnak ellene mondani.

3. *„Az anya mindenekelőtt gyermeke szeretete után áhítózík, még akkor is, ha ez a gyermek fejlődésére káros.” (Pierre Curie) Mit gondolsz, a szeretetével tényleg képes felfalni a gyermekét egy anya?*

Ami Pierre Curie gondolatát illeti: nyilván vannak gyermekeiket szeretetükkel „felfaló” anyák, ismerek is ilyeneket, de nem tartozom közéjük. Következésképpen EZ a problematika, EZ a jelenség egyetlen, saját anyaságomat leképező versemben sem jelenik meg. Ennek inkább egy kicsit áldozata voltam, az ötvenes években, amikor apám politikai fogolyként végiglakta Magyarország legillusztrisabb börtöneit, s én éreztem úgy olykor, hogy anyám szeretete, tárgyilagosan nézve teljesen megérthető velem-büszkélkedni-akarása felfal, de legalábbis fojtogat olykor. Anyu nagyon nem szerette ezt a versemet, alaposan megsértődött, amikor a rádióban, egy versműsorban meghallotta. Bár nem állt szándékomban megbántani, úgy érzem, nagyon az eleve-nére tapintottam ezzel a verssel.

EZ IS TÖRTÉNELEM

Filctollal tetovált
kis indiánjaink
(szappannal síkáljuk
néha még a nyelvüket is)

aligha érthetik
e málnaderengésbe fakult
ős-színesfénykép
SOS-jeleit,

s hogy mi jajong
az illedelmes,
porcelánmosolyú
kislány

anno 1955
bizonyos körökben
kötelező
infánsnökelkéi

-sötétkéék, puffos ujjú
„ruhácska”, hófehér
pikégallér, s persze
a simára kefélt „búb”,

az ükök presztizsét
(Jobb híján!)
védő hajtekercs
mögött: mennyi

fojtogató, mert
visszanyeldekelt
sírás és jókedv,
és mennyi szégyen...

Közülük egy
ma is végigver rajta:
hogy hiába akarta,
szőke bocs-magát

még Legatin-ringatta anyja
(apja ötödik éve *ült*)
kedvéért se tudta
a balettórán

hattyúvá vedleni...

*

Szerették.
Mint egy jóvátételt.
Nehéz volt nem sikoltani.

4. „Kit anya szült, az mind csalódik végül.” (József Attila) Fel lehet erre készülni szerinted?

„Kit anya szült... A kérdés nyilván arra irányul, hogy – akár sok konfliktust, nagy hallgatásokat, kölcsönös meg nem értéseket követően, fel lehet-e készülni egy anya halálára? A válaszom, háromszor is: NEM, NEM és NEM. Engem 1997 augusztusában, Németországban, egy wolfenbütteli könyvtári kutatóúton ért el anyám halálának váratlan híre. Augusztus 10-én, négy nappal hetvennegyedik születésnapja előtt halt meg, bal szívkamrai elégtelenségben. Akkor, amikor meghalt, egy vasárnapi napon, a Harz hegység városkáit jártuk egész nap, s a kirándulást követően, kora este, mint később kiderült, épp távozása pillanatában, életemben először szorító szív tájéki fájdalmat éreztem. Ugyanitt, Wolfenbüttelben bukkantam rá néhány évvel később ifjúkora egyik kedvenc, ma már nem divatos parfümjére, a Jereviens-re. Bár nem igazán az én illatom, több üveggel is vettem belőle és megszületett az alábbi, rendhagyó, illatos rekvium:

JEREVIENS

anyám kedvenc kölnijére

Ott, halálhíred városában
került elém
ifjú éveid illata –
Krasznaja Moszkva-pácos,
áporodott időkben,
ötvennégy táján, Pécssett –
a csoda maga.

Ott, halálhíred városában
nekem a visszatérés illata,
apró feltámadás-előleg,
három karcsú palackba zárva,
dobozán pufók aranyangyal,
a végleges halál oldódó rettenete.

Jereviens –
kicsiny, köznapi irgalom,
nem női pipere.

Wolfenbüttel, 2008 július – Pécs, 1954 nyár

5. „Ölbe emelhető kicsinységében most még soványabbnak láttam őt, kis, pihenő szaladgálásnak a felmelegedett földön.” (Sütő András) Te milyennek látod az édesanyád?

Milyennek látom anyámat, aki fantáziadús, színes, világ-habzsoló és kalandvagyó volt világ életében? Egyáltalán nem olyanak, mint embóliába, majd két évvel később halálba-torkolló balesete, combnyaktörése után, amelyből már nem tudott magára találni. Hanem olyanak, mint sok-sok fényképén: hol kedvesen, kamaszosan, hol kevésbé kedvesen dacosnak, egyszerre elkényeztetettnek, anti-házitündérnek, s mégis, másokat kényeztetni, tudónak. Aki most, hatvanöt éves koromban is sokszor előbújik belőlem, noha éppen legszembetűnőbb vonását, mindmáig irigyelt fitos orrát, „orrfürtöcskéjét” – nem örököltem.

ARCKÉPCSARNOK

Rajtam aligha segít
hogy józan életű ősök
regimentje dorgálgat örökkön,
onnan, a falról,
mert megzabolázott
véremben ott zsiborog
egy fitosorrú, izgága rámalakó:
holtáig konokul
rakoncátlan anyám.

Remélem, ezek a verses válaszok – ha nem is az minden ponton felelnek meg az elvárásoknak – elfogadhatók, hiszen legalább – őszinték.